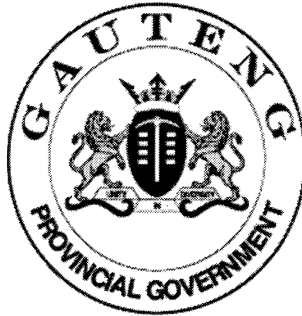

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

OCTOBER / NOVEMBER
OKTOBER / NOVEMBER

2004

XITSONGA XA RIRIMI
RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE XIKARHI

Papila ra Vumbirhi

SG

115-2/2

8 pages

XITSONGA FIRST LANG SG: Paper 2

115 2 2

SG

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

NDZAWULO YA DYONDZO YA LE GAUTENG
XITHIFIKHEYITI XA XIKAMBELO XA LE HENHLA

XITSONGA XA RIRIMI RO SUNGULA
NHLAWULO WA LE XIKARHI
(Papila ra Vumbirhi)

TIMAKISI: 75

NKARHI: 2 wa tiawara

SWITSUNDZUXO NI SWILETELO:

- U kamberiwa ehenhla ka tibuku TINHARHU.
- Xiyenye Xa A: Hlamula swivutiso SWIMBIRHI ntsena.
- Xiyenge Xa B: Hlamula xivutiso XIN'WE ntsena.
- Xiyenge Xa C: Hlamula xivutiso XIN'WE ntsena. NHLAWULO YA WENA YI TA LAWURIWA HI NHLAWULO YA XIYENGE XA B. Loko u hlawule swivutiso swo koma eka B, u boheka ku hlamula xivutiso xo leha eka Xiyenge Xa C. Loko u hlamule xivutiso xo leha eka B, eka C u boheka ku hlamula swivutiso swo koma.
- Tirhisa ririmi ra Xitsonga leri amukelekaka.

XIYENGE XA A
VUTLHOKOVETSERI

Xikolokolo Nguvu Ya Pitori – Magaisa J.M.

XIVUTISO XA 1

Hlaya switlhokovetselo leswi landzelaka kutani u hlawula swimbirhi ntsena u hlamula swivutiso ehansi ka swona:

1.1 Hlaya xitlhokovetselo lexi kutani u hlamula swivutiso leswi xi landzelaka.

U yimele yini u khondla mavoko?	(i)	
A wu va voni van'wana va bvun'wala?		
Tihoxe, u tihoxa bya ntlambya.		
Bvun'wala ya ha pfindlukile,		
Ka ha ku hundza ntsumi sweswi.		5
Bvun'wala u hlantsweka nhlokonho,		
Mati ya ta khuvula munyama,		
Ya ta ku sula malanga u sala u basile		
U nga heti nkarhi tihoxe,		
<u>Vurhongo byi nga na yini handle ka vusweti?</u>	(ii)	10

Nkarhi wa tintsumi wu hundzile, <u>U ta yima ri ko ri xa loko u rindzela Gabriele,</u> Wena a wu ri twanga rito? "Tanani ka mina lava nga ni torha?" Pfumelela mati lawa ya khulela ndlela ya wena.	(iii)	20
I nkarhi muni kasi? Mina a ndzi ku ri xile. Se u ndzi pfuxela yini? Ndzi tshike ndzi byi faya <u>Byi lo ku helela kumbe wa ha tirha?</u>	(iv)	25
U nga ndzi vutisi tipolotiki mani wena. Ndzi thicara, mudyondzisi wa vana, Wa mina ntirho i wun'we, Ku vulavula ri xa ri ya pela ri xa, Ndzi ku: A-E-I-O-U!		30
Ndzi tshika ndzi timiyelela, U nga ndzi xavi ta le non'weni wa swi twa? U ndzi vutisela yini 'Democracy' na 'Communism'? Wa mina ntirho i wun'we Ndzi thicara, mudyondzisi wa vana		35
A-E-I-O-U Ndzi vutise A-E-I-O-U. U ndzi vutisa nambu lowukulu wa misava. Kumbe Napoleon, Hitler na Churchill: tihosi Ndzi ta ku A-E-I-O-U.		40
<u>Suka ka mina wena Judas!</u> Va lo ku rhuma u nga ali? Kasi u lava yini? A-E-I-O-U Ndzi thicara, mudyondzisi wa vana.	(v)	45
Ndzi tsakela ku twa ngulumelo wa rito ra mina. A va ta tsaka ...? Ku ndzi twa ndzi kolola, Ndzi vindlavindleka bya magandlati, Ndzi ku: A-E-I-O-U		50

- 1.1.1 Nyika vito ra xitlhokovetselo lexi? (2½)
- 1.1.2 Nyika tinhlamuselo ta mintila leyi khwatihatiweke? (10)
[12½]

1.2 Hlaya xitlhokovetselo lexi kutani u hlamula swivutiso:

Byebyo i vutomi	
Vutomi i xiluva. Hi ximumu xi baleka xi saseka, Nimixo xa tshambuluka xi yimisa nhloko, Hi ndzhenga xa vuna xi khonyana, Nghohe ya xona yi hatla ku hundza.	5
Vutomi i mberha, Yi phimphele byanyi ni mirhi nimixo, Yi andlala yi khubumeta misava, Loko dyambu ri hahlula mahlo ya n'oka, Nghohe ya yona i ya nkarhinyana.	10
Vutomi byi fana ni ndzilo wa xitiko, Hi leri landzelaka wu pfuka wu tswale nkuma, Langavi ra wona ri dya nhlanganyeto wa tihunyi bi; Ndzilo wu fa hi ku pfurha, Ndzilo wu hlalela empfundzeni.	15
Vutomi byi fana na sangu, Ri songiwa ri gimetiwa, Sangu ra hlakala nhlanhlu wu tshoveka, Ri gogonya timbambu, Byebyo i vutomi.	20
Vutomi i mapapa, Byi ya lomu ku yaka moya, Mapapa ya khidzimbela ya fihla nghohe ya tilo, Ya swivila ya halata mpfula, Nghohe ya byona yi tshama yi pfindlukile.	25

- 1.2.1 Xana mutlhokovetseri u vula yini loko a ku “vutomi i xiluva ... Nghohe ya xona yi hatla yi hundza? (2½)
- 1.2.2 Eka ndzimana ya vumbirhi mutlhokovetseri u ri “vutomi i mberha” Nyika nhlamuselo ya xigego lexi? (2)
- 1.2.3 Hlamusela leswi ndzimana ya vumune yi vulaka swona? (4)
- 1.2.4 Xana mutlhokovetseri u hi dyondzisa yini hi Xitlhokovetselo lexi? (4)
- [12½]**

1.3 Hlaya xithokovetselo lexi kutani u hlamula swivutiso leswi xi landzelaka:

Muhlwa	
I ntungu! Hi dye naxo! I ngoma yo pfumala murhuli; Hi to swi yini? Hi endla yini?	5
Tindlu ti muhliwile hi muhlwa- Tiko ra Afrika i switshuka ntsena; Hi hava ni ko fihla swilemu swa miehleketo Wu kona ni le rhumbyini ra mbeleko; Wu nyenyana ni phuphu ya ntima.	10
Xikontiri xi hlulekile ku tirha ntirho; Wu tshutela vuxungu bya xikontiri xa ntima; Wu munyile vun'we bya yindlu ya ntima; Lwangu ra ntshembo ri voyamile; Siku na siku wu vumbeleta ntshava.	15
Yo! masimu ya hina! Misava ya hina; Tiko ra hina; Vun'we bya hina; Swi pomeriwe hi muhlwa.	20
Le Ghana Nkrumah u be nyandayeye; Kenyata u hlaverile a ri Kenya; Kaunda a ku na mina ndzi nghenelwe; Mashele na Mugabe va ku: "mihlolo;" Van'wana va ku celani mi dlaya hosi ya wona.	25
Wu munyile ntundwana wa vukosi; Wu dyile mbilu ya vumunhu Wu dyile mano; Wu tima switiko swa mindyangu Wu ta hetelela hi ku mhlana.	30

- 1.3.1 Xana ntungu i yini? (2½)
- 1.3.2 Muhlwa lowu ku vulavu'riwaka hi wona i yini? (2)
- 1.3.3 Eka ndzimana ya vunharhu, Xikontiri lexi ku vulavuriwaka hi xona i yini? (2)
- 1.3.4 Mutlhokovetseri u vula yini loko a ku "siku na siku wu vumbeleta ntshava"? (2)
- 1.3.5 Hlamusela leswi ndzimana yo hetelela yi vulaka swona. (4)

[12½]

1.4 Hlaya xitlhokovetselo xa “Gumba” kutani u nyika mongo wa xona.

GUMBA	
Wena Gumba, a wu na xivundza? Leswi u haha wexe emarhumbyini ya mpfhuka. Himpfhuka ri xa ndzi ku vona, Ina; ndzi ku vona u ba xindziwandziwana Mawaku nyiko yo tani!	5
Ndzi te la hi sululwana. Yo; ndzi suleke nhamu. Mahlo ya na ritsandze, Sweswi u lahlekele mahlo yanga. U hundzukile risiva exihuhurini.	10
Swi ku tsandza ha yini ku phatsama empfhukeni? Vukosi muni byo pfumala dzovo? Ringeta ku phatsama ehenhla ka papa. Se u hetela yini nkarhi waku? Hi ku haha u vokotsa empfhukeni?	15
Wa ndzi tlula; ina wa ndzi tlula. Kambe ndzi haha na wena hi miehleketo. Ndza xi twa xivundza xa tiko raku. Swa vava ku hahela ehenhla – Timpiko ta mina ta gudlagudla.	20
Ndza swi tiva ndzi yi vonile, Ntshava ya maphepha, Misava i hlanhla empfhukeni, Vanhū, vanhu vona a va vonaki – Ku hahela ehenhla swi hlukisa ntshiva.	25
Mbuyangwano! Hambi Elixā a nga tlhandlukisanga swona, Gege raku ri tsandze Mufurwa Napoleon, Vuya u phatsama exikarhi ka magumba-kuloni. A wu voni, swi na risuna.	30

NTSENGO WA XIYENGE XA A: (12½)
[25]

**XIYENGE XA B
NTLANGU**

XIVUTISO XA 2

Xihlovo Xa Le Mahlweni Madlayisa Torha – J.M. Baloyi

2.1

“Ku lo khwixi! Lokhixi ra Mapatapata ri mbhonyiwile hi nkumba wa ntima dzwii! Gamba u ngungumela a nghena ejarateni ra ka Xixurhana. U ambarile kokwa wa majasi. Enhlokweni u ambarile xihuku lexi a xi lo siya mahlo na tinhompfu ntsena”

Hlamusela leswi humeleleke endzhaku ka leswi ku fikela emakumu.

[25]

KUMBE

2.2 Hlaya ndzimana leyi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka.

“Swi vula leswaku mina a ndzi nsati wa n’wina. U kona un’wana mi nga tsarisa hi yena. I khale ndzi ri karhi ndzi swi vona leswaku ku na xitumbelelani laha mutini lowu.”

- 2.2.1 I mani loyi a vulavulaka laha naswona a susumetiwa hi yini ku kondza a vula marito lawa? (3)
- 2.2.2 U vulavula na mani? (1)
- 2.2.3 Xana loyi u n’wi tsaleke eka 2.2.1 a a lava yini eka loyi u n’wi tsaleke eka 2.2.2? (2)
- 2.2.4 Nyika vito ni xivongo xa xigevenga xa lokhixi ra Mapatapata. (2)
- 2.2.5 Hi xihl xitumbelelani lexi loyi u n’wi tsaleke eka 2.2.1 a vulaka xona? (2)
- 2.2.6 Nyika mavito ya vamaseve eka tsalwa leri. (2)
- 2.2.7 Loyi u n’wi tsaleke eka 2.2.2 u ni mavhengele mangani? (1)
- 2.2.8 Vamaseve a va ku loyi u n’wi tsaleke eka 2.2.1 u rhandzana ni xigevenga xa lokhixi ra Mapatapata. Xana leswi a va swi vula i ntiyiso kumbe a hi ntiyiso. Seketela. (3)
- 2.2.9 Matixisa a a ri na makwanga – Seketela mhaka leyi. (4)
- 2.2.10 Loko ku aviwa rifumo ra loyi u n’wi tsaleke eka 2.2.1 xana n’wana wa yena u nyikiwe yini? (2)
- 2.2.11 Xana xigevenga loko xi tiphata a xi ku hi xona mani? (3)

NTSENGO WA XIYENGE XA B: [25]

Phendla

XIYENGE XA C

Hlamula xivutiso xin'we ntsena eka xiyenge lexi.

Xiyaxiya: Nhlawulo wa wena ta lawuriwa hi nhlawulo a Xiyenge Xa B.

XIVUTISO XA 3 NOVHELE

Ntsendzeleki – G.S. Khosa

3.1

"A ndzi tivule ndzi ri na Khume nkombo wa malembe. A ndzi ri ntsena xihlangi lexi a xi kumile xihlangi"

Loko Ntsendzeleki a yingise mana wa kwe ingi hinkwaswo leswi a swi vuleke laha henhla swi nga n'wi hume lelanga. Seketela mhaka leyi hi leswi nga eka novhele ya Ntsendzeleki u tlhela u hlamusela hinkwaswo leswi humeleleke endzhaku ka ku kuma n'wana.

[25]

KUMBE

3.2 Hlamula swivutiso leswi landzelaka:

- 3.2.1 Xana Ntsendzeleki a ri wa ka mani naswona a a tshama kwihi? (2)
- 3.2.2 Nyika vito ra mana wa Ntsendzeleki ni makwavo wa yena? (2)
- 3.2.3 Ntsendzeleki loko a tshika xikolo a a ri eka ntangha mani naswona i yini xivangelo xa ku va a tshike xikolo? (4)
- 3.2.4 Murhandziwa wa Ntsendzeleki i mani wa ka mani naswona a dyondza kwihi? (3)
- 3.2.5 Kombisa vumunhu bya Hlamalani. (4)
- 3.2.6 Xana Ntsendzeleki ni mana wa yena va hetelele va vonanile endzhaku ka ku va a vule leswaku a heleketiwa eka va loyi u n'wi tsaleke eka 3.2.4. Vula ina kumbe e e tlhela u seketela. (5)
- 3.2.7 Xana loyi a ri dokodela wa Ntsendzeleki endzhaku ka nghozi ya movha a ri ni vuxaka byihi na yena? (3)
- 3.2.8 Hi byihi vubihle byi dokodela loyi a byi endlile evuton'wini bya muvabyi loyi? (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA C: [25]

TIMAKISI HINKWATO: 75